

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 51 (1965)

Vorwort: Al lectur digl Ischi 51, 1965

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 14.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Al lectur digl ISCHI 51, 1965

L'annada festiva digl ISCHI 50, ei vegnius retscharts dalla pressa sco dal pievel romontsch cun simpatia. Varga 1200 exemplars ein vegni vendi en cuort temps. Ils 17 collaboraturs, scienziats, poets e scribents, han giu dau breigia de porscher al lectur romontsch vivonda spirtala legreibla, sco era instrucziun ed entruidament en diversas materias ch'interesseschan la popola-ziun hodierna. Avon che passar cugl ISCHI 51 sur l'aulta sava dil miez tschentaner, exprimn nus nies engraziament a tuts ils collaboraturs e scribents, umens ch'ins astga senza dubi considerar per legitims representants dil moviment e della litteratura retoromontscha.

L'annada 51 ei meins voluminusa che las duas precedentas. Tuttina vegn ins strusch a saver discuorer ded onns maghers — suenter enzacons grass! — Il cuntegn preponderontamein belle-
tristic dil niev ISCHI 51, secontrasta bravamein cun l'ediziun festiva. Nus essan denton sespruai de restar fideivels ad in vegl principi d'entscheiver la retscha de lavurs pli grondas cun ina contribuziun scientifica, cun in studi historic de vaglia.

Survesta

Ina cuorta commemoraziun dil grond sribent e poet P a d e r M a u r u s C a r n o t della claustra de Mustér ei segiramein indicada. Avon 100 onns, ils 26 de schaner 1865, era nies poet e sribent naschius a Laret en Val Samagnun. L'actividad e la productividad litteraria de quest humiliteivel servitur de nies pievel en tuts camps pusseivels, ei schi gronda e largia, ch'ins sa buca nua pegliar cantun per arrivar a conclusiuns e valeta-ziuns conclusivas e gestas. Buca senza indignaziun constateschan ils veneraturs de P. Maurus Carnot ch'il renum sco poet e scribent duront sia veta ei sminuius oz considerablamein. Enconuschents litterats ein denton dil pareri che sia ovra vegni cul temps puspei a repretender in post d'honor en tiara romontscha e svizzera. Ei tucca a nus de puspei edir e derasar sia stupenta ovra per part emblidada en nies temps de truscha. — Rev. S u r P . O d i l o Z u r k i n d e n , igl enconuschent biograf de P.

Maurus, ha contribuiu per nies Ischi 51 ina lavur sur sia veta e si'ovra. La versiun romontscha deriva da P. Flurin Maissen.

*

Il studi historic: *Zacons detagls sur l'uiara de Sagogn*, da Sur Felici Maissen, Zignau, statuescha in interessant augment della retscha de lavurs concernentas. Sco igl autur menzionescha, eis ei tochen adencheu buca reussiu d'arrundar il maletg historic de quest remarcabel e singular cass de carplina digl onn 1701, lutgada denter protestants e catolics. La lavur presenta *vul furnir in pèr scrottas per vestgir ina gada il fatg en nova mandura*. — Instructiva e preziosa per il lectur digl Ischi vegn surtut ad esser la gliesta dellas persunas cun aggiuntas biograficas dils 42 participonts en quest embrugl confessional.

*

Riget de Stavonas, da Michel Maissen, Cuera, ei ina raquintaziun pli voluminusa. Raquintond igl autur beinduras chezer bein sur fatgs e schabetgs succedi en nossa tiara, ha il redactur digl Ischi intimau Michel Maissen, tochen ussa enconuschents sco poet, de scriver ina historia per nies pievel. Igl autur fa neginas pretensiuns d'esser grond sribent, cunzun buca de far part della gruppa dils schinumnai moderns. Ses precursurs ein, senza esser influenzaus directamein, Christoffel Schmid, Gion Antoni Bühler, Hans Erni ed auters. La temprada stilistica, e surtut ils maletgs savens admirablamein manischai e gartegiai, la preferenza per il detagl, laian percorscher igl um viaden per il 20. tschentaner. La vart psicologica resta, sco dil reminent en tuttas ovras de quest gener, beinduras problematica. Enviers la fin della raquintaziun prevalan sentiments religius stagn ferm. Questa vart vegn, per il gust d'entgins dils lecturs, forsa schizun strapazzada tscheu e leu. Il pievel va denton buca adina d'accord culs perderts della plema; el giavischa ed anfla quella moda de s'exprimer aunc adina conforma ad in sentiment real de nossa muntogna grischuna. — Dasperas dat ei ella presenta historia: RIGET DE STAVONAS, frequents passus, e paginas entiras che survargan en imaginaziun e bellezza dils

maletgs beinenqual'ovra enconuscenta de nies temps. — Questa raquintaziun vein nus sapientivamein buca vuliu numnar ROMAN.

*

Scenziats e linguists dellas differentas naziuns slavas che visetan, da perfetgs democrats, il Grischun, ein magari beinduras stupi dil tun e tempra de nos nums de vitgs, praus e pradas, pezzas e gondas. «Quei tuna sco tier nus!» — repetan els. — Secapescha ch'ins astga buca ira sulettamein suenter fried ell'interpretaziun de plaids millenars e stgirs. Igl ei denton enconuscent che buca mo las muntognas circumstontas il G o t t h a r d statueschan ina veglia crusta comunabla de cultura, d'artefacts, d'uaffens e de metodos de lavur parentadas. Questa unitad tunscheva e tonscha en in cert grau aunc oz surpli vastas tiladàs. El temps preroman paran cultura e civilisaziun de quests pievels d'esser stadas fetg stretgas ed unitarias, stadis che cuzzavan entiras epocas, senza gronds disturbis e midadas considerablas. Lur lungatgs ein, ensemen cun novas sballunadas de pievels, vegni satrai, e cuvretgs dad auters. Quels han sme-sau ils spazis nazionals. La cultura ei savens stada pli resistent ch'ils lungatgs stai, vegni e puspei svani. Il funs linguistic denton ei restaus en veseivlas conturas, per part conservaus tochen sil di ded oz en massivs blocs erratics. Ils fatgs reals stattan zuppai e cuvretgs; els spetgan la bitgetta magica de scenziats intuitivs e de profunda scienza linguistica.

Sche nus vein menzionau ina respectabla unitad culturala ed etnica aunc oz existentia en muntognas per part spartidas da gronds tschancuns planira, patertgein nus allas austriacas, talianas, franzosas, e dils territoris slavs etc.

Buca meins enconuscent ei che vegls pievels ein immigrai e secasai en Rezia neu dalla contrada veneta e dalla Dalmazia. Tgisà, sche leu, en vesta allas enconuschientschas gia fatgas, fuss buca d'anflar in bi ton dell'explicaziun de nos vegls 'nums locals e de contrada' aunc buca sligiai. El medem temps vegnessen veseivels ulteriurs fastitgs de derivonza davart nos babuns retics. — Per vegnir a pli gronda clarezia stuess ina vasta literatura concernenta vegnir consultada da nos specialists.

La lavur de P. Flurin Maissen: *Origin dils Rets, de lur patria e lur lungatg*, vul buca risguardar per quella gada in vast material scientific. In ferm sentiment, senza stricts mus-

saments plaيدا per l'existenza d'elements fonetics en nies lungatg romontsch, ch'ei buca mo de character latin e german, mobein de tempra arcaica e substratica, suns e combinaziuns ch'ei tochen oz mai vegni destrui dalla zuola romana e germana. — Igl ei bein ughegiu e riscus d'entrar en problems schi vasts, stgirs e profunds senza sufficient sustegn real e material veseivel. Savens portan denton sentiments ed intuiziun profunda novas ideas, gagliardas combinaziuns e visiuns; ellas laian magari percorscher novas vias de retscherca e de nova cattada. — Igl autur de quest studi vegn a s'expectorar pli tard detagliadamein en caussa.

*

Augustin Maissen, Chapel Hill, USA, vegn questa gada cun ina Novelletta cul tetel: *Ei dat biars Sontgaclus, e mo in ei il ver*. Ella ei naschida d'ina scuntrada casuala cun ina gruppa de Sontgaclau a Glion, nutrida da ses studis specials d'allura, e da contrasts denter il sentir e patertgar en patria ed egl jester. — En *Historia d'ina historia*, alla p. 174 digl Ischi 51, intervegn il lectur empau de pli sur questa raquintaziun de Sontgaclau ord il temps baroc.

*

In eveniment succedius en tiara jastra duront l'occupaziun tudestga, vegn tshernius per element structural d'in maletg de nova societad e de sia problematica. Differents schabetgs e fatgs vegnan culai e centrai ad in'unitad ella raquintaziun novelistica: *Sogn Silvester notg*, da Lelja Maissen. — Sur digl origin ed il senn de questa raquintaziun, anfla il lectur in'emprova d'explicaziun alla p. 199 digl ISCHI present.

*

Alla fin digl ISCHI compara, sco usitadamein, ils differents rapports della SECZIUN STUDENTICA e della ROMANIA. Questa gada da Isidor Winzape Francestg Degonda.

* *

*

Nus seregurdein uonn de plirs eveniments de gronda purtada. A Glion, igl emprem marcau sper las rivs dil Rein, han giu liug las festivitads della «FOPPA giubilonta», regurdond dignamein dils 1200 onns vargai dapi l'existenza della pli veglia purgameina svizera e grischuna, dil *Testament de Tello*.

Medemamein sco Glion e Sagogn, cun lur veglias cuorts centralas, numnadas el Testament, astga Breil segloriar d'haver giugau sco tierz nucli ella Foppa sura, ina impurtonta rolla gia entuorn ed avon ils onns 765.

A Glion, center della Foppa, ha giu liug duront la stad 1965 in giug festiv cun grond success, ferton che Breil ei seregurdaus de quest eveniment en connex culla renovaziun della baselgia, cun allocuziuns e cun ina cantada festiva. — Cun quella caschun ei il document cultural, che Giachen Casper Muoth veva giu concepiu duront la davosa renovaziun 1889, vegnius prius dalla culla-clutger. Questa scartira, sco era ils eveniments giubilars de Glion e Breil deigien vegnir tractai egl Ischi en in'annada vegnenta.

Per Breil secombina aunc in auter fatg. La scienza crei d'haver anflau enta Cuort, els tschalers della casa de Giachen Casper Muoth, la «Cuort e la Sala» numnada el Testament de Tello per beins della claustra. Era per Sagogn creian ins d'haver anflau il liug della «Cuort de Tello» digl onn 765. Che talas cuorts hagien existiu, sco quei ch'il document scriva, ei oz negin dubi pli. Ei fuss denton quasi memia bi, d'haver anflau liug e canorta precisa d'edifecis schi renomai d'avon 1200 onns!

*

Ina remarcabla prestaziun de 'versiun romontscha' digl onn 1865, d'avon 100 onns, representa la translaziun de Gion Antoni Bühler dil drama *Guglielm Tell* da Frederic Schiller. Biblas, cudischs religius ein vegni translatai ed adaptai dall'entschatta de nossas litteraturas retoromontschas. La versiun de *Guglielm Tell* astgein nus considerar per in niev crap de cantun digl art della translaziun retoromontscha.

Cuera, atun 1967

Alfons Maissen